

Wstęp

Oddawana do rąk Czytelnika monografia jest rezultatem kolejnego etapu badań naukowych autora dotyczących problematyki zmiany podmiotów w stosunku zobowiązaniowym. Opracowanie składa się z dwóch części. Pierwszą stanowi rozwinięcie i uzupełnienie opracowania autora „Zwalniające przejęcie długu” z 2002 r. Od chwili ukazania się tego opracowania w praktyce obrotu prawnego ujawniły się nowe interesujące zagadnienia prawne związane ze stosowaniem instytucji zmiany dłużnika, dostrzeżone jedynie w części przez doktrynę i judykaturę. Uczestnicy obrotu prawnego, w szczególności przedsiębiorcy, coraz sprawniej posługują się instytucją przejęcia długu, znajdując dla niej nowe obszary zastosowania. Jest ona obecnie wykorzystywana m.in. do przejęcia przez nabywcę przedsiębiorstwa długów: związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa, przyszyłych, solidarnych, ze stosunków kredytowych, związanych z własnością nieruchomości, a także długów powstających w związku z działalnością spółek prawa handlowego. Na znaczeniu zyskał także problem skuteczności uprzedniej blankietowej zgody wierzyciela na przejęcie długu przez dowolny podmiot trzeci, w tym także w kontekście kwalifikacji takiej zgody jako klauzuli abuzywnej (art. 385³ pkt 5 KC). W XX i XXI w. problematyka przejęcia długu nie była w polskiej nauce prawa cywilnego przedmiotem szerszych badań¹. W literaturze prawniczej zagadnieniom zmiany dłużnika poświęcone zostały dwie monografie napisane w okresie międzywojennym przez wybitnych przedstawicieli nauki prawa cywilnego – prof. *J. Gwiazdomorskiego*² i prof. *Z. Nowakowskiego*³. Od opublikowania pierwszego z tych opracowań minęło blisko 90 lat. W tym okresie zmieniło się nie tylko legislacyjne ujęcie instytucji przejęcia długu (w związku z wejściem w życie Kodeksu cywilnego), ale i stosowanie tej konstrukcji w nowoczesnym obrocie prawnym nabrało rozmachu i finezji. W część I zaprezentowano także analizę przejęcia długu w projektach unifikacji prawa cywilnego w Unii Europejskiej (w tym Zasadach Europejskiego Prawa Umów (PECL), Projekcie Wspólnej Ramy Odniesienia (DCFR) oraz Zasadach Międzynarodowych Kontraktów Handlowych (PICC) z 2010 r.)

Cześć drugą monografii obejmuje pierwsze w polskim piśmiennictwie studium dotyczące czynności prawnej prowadzącej do przeniesienia praw i obowiązków jednej ze stron stosunku obligacyjnego (zwykle umownego) na osobę trzecią

---

¹ Problematyka skutków zawarcia umowy o zwalniające przejęcie długu została przedstawiona w rozprawie doktorskiej *K. Górnica*, *Cywilnoprawne skutki zmiany dłużnika*, maszynopis Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego 1974. Praca ta nie została opublikowana.

² *Z. K. Nowakowski*, *Przejęcie długu według kodeksu zobowiązań*, Poznań 1937.

³ *J. Gwiazdomorski*, *Przejęcie długu*, Kraków 1927.

z takim skutkiem, że staje się ona stroną tego stosunku w miejsce poprzednika, określanej w obcej nauce prawa cywilnego jako „przejęcie umowy” (*Vertrag-sübernahme*), „przeniesienie umowy” (*transfer of contract, transfer of contractual position*), względnie „cesja umowy” (*cession de contract*). Ta czynność nie-nazwana (*contractus innominati*), dla której nie wypracowano jeszcze jednolitej terminologii, była dotąd przedmiotem raczej incydentalnych wypowiedzi polskiej judykatury⁴ i piśmiennictwa⁵. Zakres zastosowania tej figury prawnej jest szeroki. Jest ona wykorzystywana przede wszystkim do zmian podmiotowych po obu stronach stosunków zobowiązaniowych trwałych (np. najmu, dzierżawy, leasingu), stosunków zobowiązaniowych wynikających z długoterminowych umów sprzedaży lub dostawy (np. towarów konsumpcyjnych, energii elektrycznej, energii cieplnej), a także długoterminowych umów świadczenia różnego rodzaju usług. Znajduje ona ponadto zastosowanie do zmian podmiotowych w stosunkach prawnych wynikających z umów sprzedaży na raty, umów pożyczki lub kredytu, a także w związku ze sprzedażą przedsiębiorstwa (art. 55⁴ KC). Wykorzystując czynność „zmiany strony umowy”, strony osiągają skutek w postaci zmiany kontrahenta bez wpływu na trwający nadal stosunek obligacyjny, co pozwala oszczędzić tzw. koszty transakcyjne, które powstawałyby w przypadku rozwiązania i ponownego nawiązania stosunku umownego w zmienionej konfiguracji podmiotowej. Niekiedy ponowne zawarcie umowy łączyłoby się z koniecznością spełnienia innych wymogów wynikających z norm publicznoprawnych (np. uzyskania zezwoleń, koncesji, zgód) lub respektowania innych ograniczeń podmiotowych lub przedmiotowych niż obowiązujące w chwili dojścia umowy do skutku. Część druga monografii stanowi próbę kompleksowej dogmatycznej analizy instytucji „zmiany strony umowy” w polskim systemie prawa cywilnego, przy czym materiał komparatystyczny (obejmujący zarówno poglądy obcej doktryny, jak i judykatury, a także projekty PECL, DCFR i PICC) został wykorzystany jako narzędzie dla oceny badanej konstrukcji prawnej w systemie prawa polskiego.

Kieruję osobiste wyrazy podziękowania do osób mi bliskich za ich wyrozumiałość, bez której monografia ta nie mogłaby powstać.

Przemysław Drapała

Warszawa, maj 2016 r.

---

⁴ Zob. wyr. SN z 13.1.2004 r., V CK 97/03, OSNC 2005, Nr 2, poz. 34; wyr. SN z 17.5.2012 r., I CSK 494/11, Legalis; wyr. SN z 17.5.2012 r., I CSK 315/11, Legalis; wyr. SN z 26.9.2008 r., V CSK 105/08, Pał. 2008, Nr 11–12, s. 307.

⁵ Zob. np. *W. Kurowski*, Przekształcenia podmiotowe stosunku zobowiązaniowego. Uwagi na tle Zasad Europejskiego Prawa Umów (PECL) z uwzględnieniem projektu Common Frame of Reference (DCFR), w: *E. Gniewek, K. Górską, P. Machnikowski* (red.), Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań. Materiały III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów, Warszawa 2010, s. 201 i n.; *tenże*, w: System PrHandl, t. 9, 2013, s. 785 i n.; *J. Pokrzywniak*, Klauzula zezwalająca na przeniesienie praw i obowiązków z umowy, MoP 2004, Nr 24, s. 1152 i n.; *J. Lachner*, Przejście praw i obowiązków wynikających z umowy wzajemnej na gruncie projektu wspólnego system odniesienia i w prawie polskim, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2010, z. 1, s. 91 i n.